

УДК 373.3.011.3-051:005.336.2

DOI: 10.31499/2706-6258.1(9).2023.279340

ДІАГНОСТИКА СФОРМОВАНOSTI КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА У ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Ольга Третяк, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри дошкільної та початкової освіти, Інститут післядипломної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка.

ORCID: 0000-0002-1160-055X

E-mail: o.tretiak@kubg.edu.ua

Галина Смольникова, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри дошкільної та початкової освіти, Інститут післядипломної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка.

ORCID: 0000-0001-5853-146X

E-mail: galina.smolnikova@gmail.com

У статті розкривається стан сформованості компетентності педагогіки партнерства, згідно з Концепцією «Нова українська школа» та педагогічними стандартами вчителя початкової школи. Окреслено роль вчителя у контексті побудови його партнерських стосунків. Доведено доцільність дослідження цього наукового напрямку. Обґрунтовано педагогіку партнерства як чинник формування ефективної взаємодії учасників освітнього процесу. Представлено результати дослідження рівнів сформованості компетентності педагогіки партнерства вчителів початкової школи.

***Ключові слова:** Нова українська школа; компетентність; педагогіка партнерства; критерії; показники; взаємодія; учасники освітнього процесу.*

DIAGNOSTICS OF THE FORMATION OF THE COMPETENCE OF PEDAGOGICAL PARTNERSHIP AMONG PRIMARY SCHOOL TEACHERS

Olha Ttretiak, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Preschool and Elementary Education, Institute of Postgraduate Education of the Borys Grinchenko Kyiv University.

ORCID: 0000-0002-1160-055X

E-mail: o.tretiak@kubg.edu.ua

Halyna Smolnykova, Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Preschool and Primary Education, Institute of Postgraduate Education of the Borys Grinchenko Kyiv University.

ORCID: 0000-0001-5853-146X

E-mail: galina.smolnikova@gmail.com

The article reveals the state of formation of partnership pedagogy competence in accordance with the "New Ukrainian School" Concept and pedagogical standards of primary school teachers.

The purpose of the article is to highlight the state of formation of partnership pedagogy competence among primary school teachers. In determining the competence of partnership pedagogy, we relied on cognitive, motivational-value, and practical-activity criteria. The role of a modern primary school teacher in the context of building his partnership with students and parents is outlined. The expediency of partnership with parents as important subjects of the educational process is emphasized.

The pedagogy of partnership is substantiated as a factor in the formation of effective interaction of participants in the educational process based on the principles of pedagogy of partnership. The results of the research on the level of formation of partnership pedagogy competence of primary school teachers in interaction with participants of the educational process based on partnership pedagogy are presented.

The leading essential feature of partnership pedagogy is proven, which is cooperation between the teacher, students and parents as equal participants in the educational process in a modern school.

The conclusion is substantiated that an important task of the New Ukrainian School is a new format of partnership interaction between the teacher and parents, which allows defining a common vision of the child's development trajectory.

The obtained results will help to adjust the process of improving the competence formation of partnership pedagogy among primary school teachers.

The practical significance of the article is that its materials can be used in the organization of the educational process of general education institutions and primary school teacher training.

Keywords: *New Ukrainian school; competence; partnership pedagogy; criteria; indicators; interaction; participants in the educational process.*

При сучасних складних викликах і загрозах для українського суспільства, актуальними педагогічними проблемами є не лише успішне задоволення запитів сьогодення, але й гостра необхідність розуміння сутнісних основ взаємодії учасників освітнього процесу на засадах педагогіки партнерства. Ефективна організація педагогіки партнерства у закладі освіти залежить від розвитку його потенціалу, професійної компетентності педагогічного колективу, його спроможності до роботи в умовах пошуку та досягнення спільних цілей. Саме професійна компетентність педагога здатна актуалізувати і збагатити потенційно закладені в сім'ї виховні можливості в побудові та реалізації моделі взаємодії сім'ї і школи.

Аналіз професійного стандарту свідчить про те, що до вчителя висуваються значні вимоги з професійних компетентностей, знань, вмінь та навичок. Зокрема, компетентність педагогічного партнерства включає в себе здатність до рівноправної та особистісно-зорієнтованої взаємодії з усіма учасниками освітнього процесу, залучення до нього батьків вміння працювати в команді [5].

Прийняття основних засад педагогіки партнерства в повному обсязі створює умови для розвитку професійної компетентності вчителя, розширення та оновлення його знань із інноваційних методик і технологій навчання, набуття навичок демократизації та гуманізації взаємин між учасниками освітнього процесу та створення позитивного мотиваційно-ціннісного учнівського середовища.

Актуальність проблеми набуття вчителями початкових класів компетентності педагогічного партнерства, становлення її якісно нового рівня побудови взаємовідносин між педагогами, учнями та їхніми батьками зумовлює науковий пошук-діалог, появу нових теоретичних конструкторів у межах узагальнення філософських, психолого-педагогічних та соціологічних теоретичних джерел. Підкреслимо, що педагогіка партнерства у системі освіти є об'єктом особливої уваги дослідників,

зокрема: П. Байдаченка, В. Бакірова, І. Гавриленка, Г. Задорожного, О. Іонової, А. Рибіної, В. Жураковського, І. Мачуліної, З. Сазонової, О. Скідіної, Л. Хижняк та інших, які аналізують психологічні чинники та закономірності цього питання. Про умови щодо плідної роботи педагогічного колективу з формування моральних якостей особистості дитини йдеться у дослідженнях: А. Алексеєнко, Л. Божович, В. Пластового. Проблема етико-педагогічних вимог до взаємодії із дітьми та їхніми батьками висвітлена у дослідженнях: І. Гребеннікова, Т. Кирієнко, В. Сухар. Потенціал змісту і методів педагогіки освіти батьків розглядається у роботах: Л. Островської, О. Долиної, Т. Кирієнко, О. Низковської. Окремі аспекти проблеми розвитку компетентності педагогічного партнерства висвітлені у наукових публікаціях І. Андрощук [1], О. Савченко [6] та ін. На їх думку – це чітко визначена система взаємовідносин, яка організовується на простих, але надзвичайно важливих принципах:

- взаємоповазі та рівноправності всіх учасників освітнього процесу;
- довірливих стосунках та спільній наполегливій праці;
- позитивному та доброзичливому ставленні одне до одного;
- порозумінні та ефективній комунікації задля досягнення спільної мети;
- забезпеченні права вільного вибору та спільних інтересів;
- соціальному партнерстві (добровільності визнання власних обов'язків та обов'язковості їх виконання).

Водночас категорія «педагогіка партнерства» як педагогічний термін не має остаточного визначення й трактування. Зберігається суттєвий потенціал щодо наукового аналізу, зокрема діагностики компетентності педагогічного партнерства у вчителів початкової школи.

Виявлена дослідницька недостатність обумовлює доцільність спеціального аналізу теоретичних аспектів дослідження компетентності педагогічного партнерства у вчителів початкової школи.

Метою нашої статті є дослідження стану сформованості компетентності педагогічного партнерства у вчителів початкової школи, визначення шляхів та умов ефективної взаємодії родини і школи у освітньому процесі задля успіху та розвитку особистості молодшого школяра.

На етапі констатувального експерименту у діагностиці вихідних рівнів сформованості компетентності педагогіки партнерства приймали участь 346 досліджуваних, учителів початкових класів міста Києва. З них із педагогічним стажем до 5 років – 112 осіб (32,37%), до 10 років – 84 особи (24,28 %), до 20 років – 82 особи (23,70%), більше 30 років – 68 осіб (19,65%).

У роботі був використаний цілий комплекс взаємодоповнюючих методів та методик дослідження: спостереження, інтерв'ювання, онлайн анкетування, тестування.

У визначенні компетентності педагогіки партнерства у вчителів початкової школи ми опиралися на когнітивні, мотиваційно-ціннісні, практично-діяльнісні критерії.

Показниками *когнітивного критерію* стали: наявність знань про партнерську взаємодію з різними соціальними інституціями у навчанні, вихованні та соціалізації учнів, знання та розуміння вчителями початкової школи Концепції нової української школи та професійного стандарту.

Показниками *мотиваційно-ціннісного критерію* визначили прагнення до самовдосконалення, саморозвитку та самореалізації учителя через професійну діяльність.

Показники *практично-діяльнoгo критерію* є володіння педагогічними формами, методами, що реалізуються засобами інноваційних технологій.

У дефініції «компетентність педагогічного партнерства» найбільше змістове навантаження має слово «компетентність», отже, воно є ключовим. Компетентність (від лат. *competens* (*competentis*) – належний, відповідний), означає поінформованість, обізнаність, авторитетність [7, с. 282].

У Державному стандарті початкової загальної освіти компетентність розуміється як *набута у процесі навчання інтегрована здатність особистості, яка складається зі знань, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці* [2].

На думку Т. Ціпан розвиток професійної компетентності – у руках самого педагога, оскільки він усвідомлено регулює стандарти своєї поведінки на основі набутого педагогічного досвіду [8, с. 179].

У професійному стандарті вчителя початкових класів – компетентність педагогічного партнерства трактується як *здатність залучати батьків до освітнього процесу* [5, с. 7].

З метою з'ясування рівня розуміння учителями початкових класів основних понять: «компетентність», «педагогіка партнерства», «принципи педагогіки партнерства», нами було проведено онлайн анкетування.

Здобуті результати засвідчили, що більшість учителів початкової школи (зокрема 236 учителів – 53,38%) з-поміж запропонованих тверджень правильно вибрали визначення понять «компетентність», проте мають поверхневі знання про «педагогіку партнерства», нечітко розуміють зміст понять «компетентність педагогіки партнерства», «принципи педагогіки партнерства» (110 – 46,62%). Разом із цим більшість (68%) респондентів вважає, що використання педагогіки партнерства є важливим та ефективним в освітньому процесі початкової школи (20% частково важливим, 12 не важливим). Див. рис. 1.

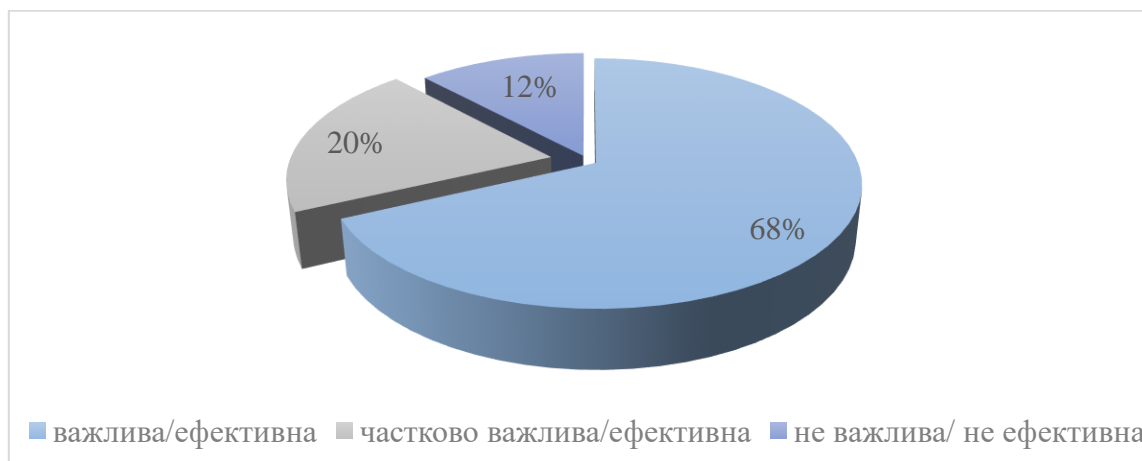

Рис. 1. Важливість використання педагогіки партнерства (на думку вчителів)

Ми також проаналізували рівень самооцінки володіння учителями початкової школи формами і методами педагогіки партнерства (рис. 2).

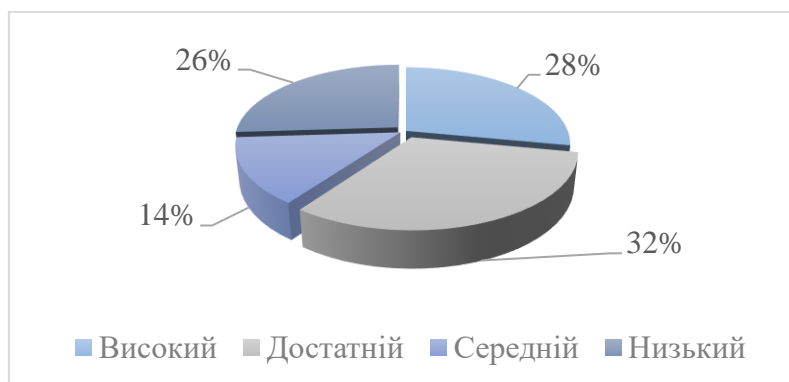

Рис. 2. Самооцінка рівня володіння вчителями формами і методами педагогіки партнерства

Аналізуючи ці результати, дійшли висновку, що тільки у – 28% учителів початкової школи на високому рівні та у 32% на достатньому рівні є самооцінка володіння формами і методами педагогіки партнерства, а у 14% учителів – на середньому рівні, та 26% на низькому рівні цей показник. Пам'ятаємо, що такі форми співпраці з батьками як діалог, бесіда та дискусія відповідають принципам педагогіки партнерства.

Спостереження за роботою учителів показали, що найважчою і проблемною є робота з батьками. Сучасним учителям не вистачає психолого-педагогічної підготовки для реалізації співробітництва, виявляється складним перехід від формального спілкування до клопіткої співпраці в освітньому процесі. Значна частина сімей (37,23%) не залучені або не зацікавлені (26,35% бракує часу) у партнерстві зі школою, бо не усвідомлюють важливості цієї взаємодії задля розвитку, соціалізації і становлення особистості дитини. Разом із цим переважна більшість батьків усвідомлює необхідність співпрацювати з освітніми закладами, учителями школи де навчаються їхні діти – (79,43 %). Було встановлено, що батьки докладають певні зусилля для забезпечення допомоги школі та дітям – (68,91%), матеріальної підтримки школі, класу – (62,85 %).

У нашому дослідженні своїм досвідом впровадження «педагогіки партнерства» з батьками поділилися вчителі початкових класів Гімназії № 179 міста Києва. В інтерв'ю вони наголосили, що батьки майбутніх учнів, насамперед висловилися за організацію перших батьківських зборів у *неформальній атмосфері*. Тому історія майбутнього першого класу розпочалася із зустрічі з дітьми та батьками у музеї Пирогово. Ця зустріч допомогла учителям познайомитися з батьками, налаштувала родину на необхідність спілкування зі школою, учителями, створила оптимістичний настрій на навчальну діяльність. І саме головне, зняла страх родини перед школою. Батьки також стали ініціаторами створення «Правил класної родини». Головним правилом стала ідея – обговорення поведінки власної дитини та з'ясування конфліктних ситуацій безпосередньо через вчителя і не намагання робити це самотійно з іншими батьками. Крім того, у батьків була можливість написати листи зі своїми побажаннями для дітей і запакувати їх в Капсулу часу. На 1 вересня батьки зі своїми дітьми приготували колаж з родинними фотографіями, які були частиною першого знайомства з класом. Отже, діти з першого дня перебування у школі почували себе більш комфортно. Це пришвидшило

адаптацію дітей у школі. Обов'язковими стали фотозвіти найбільш вдалих моментів навчального процесу, відеоролики з привітаннями дітей зі святами. І головне, подяки батькам від учителя – наприклад, за вчасно одягнену дитиною вишиванку, за участь дитини в позашкільних заходах, за креативну поробку, виготовлену в родинному колі, за батьківський системний контроль готовності дитини до кожного уроку, тощо. Наш досвід переконав, що подібне спілкування допомагає вирішити будь-які питання, які обов'язково виникають в процесі роботи.

За дозволом батьків переглядаємо відео записів фрагментів уроку на батьківських зборах, обговорюємо їх, а головне, не віддаляємось, а зближуємось, об'єднуємось в єдиній діяльності. Переконалися, що зворотній зв'язок має значний вплив на навчання і формування адекватної самооцінки дітей. Батьки розуміють, що ми разом оцінюємо не учня, а його роботу і таким чином впливаємо на максимальне використання його можливостей, виявляємо його уподобання, що сприяють розвитку дитини.

Сьогодні завдання школи – зацікавити батьків, доступно пояснити, чому вони є повноправними і повноцінними учасникам освітнього процесу. А вчителі, повинні дати батькам відчуття своєї компетентності і зацікавленості в успішному розвитку їхніх дітей та показати, що ми бачимо у них партнерів, однодумців. Школа має підтримувати батьків у цій партнерській формулі «батьки – школа – діти». Між учителем і батьками мають встановитися партнерські відносини, тонка взаємодія на засадах співпраці і співтворчості. Цього може досягти творчий, креативний учитель, створивши толерантне, гуманістичне спрямоване середовище. Для того, щоби компетентнісний підхід, як ядро Нової української школи, не лише повноцінно впроваджувався, але й відзначався якісною підготовкою дітей до викликів сучасного світу необхідно, щоби дії батьків і вчителів у цьому напрямі були синхронними. Якщо згадати формулу НУШ, то принципи педагогіки партнерства дуже важливі для створення сприятливого середовища для навчання та забезпечення орієнтації на особистість учня [4].

Під час спостережень та онлайн анкетування нами було з'ясовано, які сучасні форми взаємодії та спілкування з батьками своїх вихованців найчастіше використовують учителі. Детальний аналіз результатів представлений у вигляді діаграми (див. рис. 3).

Рис. 3. Розподіл відповідей за ступенем ефективної взаємодії

З аналізу діаграми легко переконатися у тому, що учителі враховуючи складні умови воєнного стану та епідеміологічну ситуацію – (92,49%) взаємодіють з батьками своїх вихованців через електронні пристрої (Viber, Messenger, Telegram, WhatsApp, Signal та ін.). Найчастішими у проведенні є інтерактивні батьківські збори – (82,36%), різноманітні святкові заходи з учнями – (56,36%), місячні інформаційні бюлетені – (50,00%), індивідуальні зустрічі з батьками – (41,90%). Найменше взаємодіють – через проведення тренінгів, ділових ігор, майстер-класів – (10,40%) та засідань сімейних клубів – (6,94%).

З'ясувалося, що переважна більшість (87,22%) учителів потребує допомоги з проблеми розвитку компетентності педагогіки партнерства (12,45% – не визначилися і лише – 1,35% учителів не потребує такої допомоги) через курси з підвищення кваліфікації. Учителів найбільше цікавлять: сучасні результативні методики, які б забезпечили взаємодію сім'ї і школи – (59,12%), особливості проведення тренінгів для вчителів, батьків – (27,63%), забезпечення необхідними науково-методичними і методичними посібниками – (13,25%).

Розмірковуючи над тим, яким чином можна було б підвищити компетентність педагогічного партнерства, учителі висловили побажання відвідати відповідні вебінари, очні лекторії, тренінги де можна отримати новітню інформацію з даної проблеми, дізнатися про досвід роботи з батьками в інших країнах, проконсультуватися у науковців, ознайомитися з сучасними тенденціями у педагогіці та методичними розробками. Отже, проведене дослідження педагогічних працівників підтвердило необхідність практичної розробки означеної проблеми.

З'ясовано, що педагогіка партнерства реалізується при наявності педагогічних, психологічних, організаційно-правових компонентах.

Вважаємо, що *високий рівень* сформованості компетентності педагогічного партнерства дає підстави констатувати про те, що фахівці вмотивовані у застосуванні компетентності педагогіки партнерства під час роботи у початковій школі; із зацікавленістю та інтересом використовують новітні інформаційні технології; усвідомлюють важливість та вагомість оволодіння компетентністю педагогічного партнерства; мають широке та ґрунтовне уявлення про роль, принципи та функцію педагогіки партнерства в освітньому процесі для того щоб допомогти батькам зрозуміти своїх дітей та сприяти їхньому розвитку.

Середній рівень сформованості компетентності педагогічного партнерства визначається наявністю у педагогів певних обмежених теоретичних та практичних знань стосовно педагогіки партнерства, але присутній інтерес, позитивне ставлення до підвищення, оновлення знань в зазначеній сфері, що, в свою чергу призводить до розширеного використання педагогіки партнерства та виокремлення позитивних мотивів та ціннісних орієнтацій для підвищення компетентності педагогіки партнерства.

Для *низького* рівня сформованості компетентності педагогічного партнерства характерні такі прояви: несистематичний інтерес до функцій, принципів та ролі педагогіки партнерства; відсутня позитивна мотивація для оволодіння компетентністю педагогіки партнерства.

Здобуті нами експериментальні дані, дозволяють зробити висновок, що партнерство родини і школи має бути спрямоване на досягнення єдиної мети, виховні

вимоги мають співпадати, взаємодія має ґрунтуватися на спільній зацікавленості, відповідальності, взаємоповазі, гуманності, рівноправності. Партнерська взаємодія між учителем та батьками дозволяють визначити спільне бачення траєкторії розвитку дитини, чітко усвідомити права та обов'язки одне одного.

Результати проведеного дослідження не вичерпують усіх аспектів означеної проблеми. Компетентність педагогіки партнерства повинна стати перспективною метою у роботі вчителя початкової школи. Перспективи дослідження ми бачимо в імплементації кращого досвіду та в розробці планів методичного навчання для кожного визначеного рівня компетентнісного зростання вчителів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрощук І. В. Взаємодія як педагогічна категорія. *Педагогічний дискурс*. 2013. № 14. С. 15–19; Гурман А. В. Підготовка майбутніх вчителів до педагогічної взаємодії з батьками як педагогічна проблема. *Нові технології навчання*. Київ – Вінниця, 2013. С. 55–59.
2. Державний стандарт початкової загальної освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.03.2023).
3. Кисла О. Ф., Ландар Т. О. (2023). Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Реалізація ідей Нової української школи шляхом взаємодії школи та родини. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/2305> (дата звернення: 20.03.2023).
4. Краще разом. Що таке педагогіка партнерства і навіщо вона в НУШ. URL: <https://nus.org.ua/articles/pedagogika-partnerstva-shho-tse-take-ta-yak-zrozumity-chy-vona-ye-u-shkoli/> (дата звернення: 20.03.2023).
5. Професійний стандарт за професією «Вчитель початкових класів закладів загальної середньої освіти». URL: https://rada.info/upload/users_files/41868892/07679bad4b9af36be54148ac42826c1b.pdf (дата звернення: 20.03.2023).
6. Савченко О. Я. Початкова освіта в контексті ідей Нової української школи. *Рідна школа*. 2018. № 1–2. С. 3–7.
7. Словник іншомовних слів. Уклад.: С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. Київ. Наукова думка. 2000. 680 с.
8. Ціпан Т. С. Професійна компетентність сучасного вчителя. *Інноватика у вихованні*. 2016. Вип. 3. С. 174–181.

REFERENCES

1. Androschuk I. V. (2013). Interaction as a pedagogical category. *Pedagogical discourse*. No. 14. P. 15–19]; Gurman A. V. Preparation of future teachers for pedagogical interaction with parents as a pedagogical problem. *New learning technologies: scientific method. collection*. Kyiv – Vinnytsia, P. 55–59 [in Ukrainian].
2. State standard of primary general education. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
3. Kisla O. F., Landar T. O. (2023). Chernihiv Collegium National University named after T. G. Shevchenko Implementation of the ideas of the New Ukrainian School through the interaction of the school and the family. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/2305> [in Ukrainian].
4. Better together. What is partnership pedagogy and why is it in NUS. URL: <https://nus.org.ua/articles/pedagogika-partnerstva-shho-tse-take-ta-yak-zrozumity-chy-vona-ye-u-shkoli/> [in Ukrainian].
5. Professional standard for the profession «Teacher of primary classes of institutions of general secondary education». URL: https://rada.info/upload/users_files/41868892/07679bad4b9af36be54148ac42826c1b.pdf [in Ukrainian].
6. Savchenko O. Ya. (2018). Primary education in the context of the ideas of the New Ukrainian School. *Native school*. No. 1–2. P. 3–7 [in Ukrainian].
7. Dictionary of foreign words. Compiler: S. M. Morozov, L. M. Shkaraputa. K.: Naukova Dumka, 2000 [in Ukrainian].
8. Tsypan T. S. Professional competence of a modern teacher. *Innovation in education*. 2016. Issue 3. P. 174–181 [in Ukrainian].